

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

ETS – nr. 199

Toelichting bij het Kaderverdrag van de Raad van Europa inzake de waarde van cultureel erfgoed voor de samenleving*

Faro, 27-10-2005

I. Het Kaderverdrag van de Raad van Europa inzake de waarde van cultureel erfgoed voor de samenleving, opgesteld door een comité van regeringsdeskundigen onder gezag van de Stuurgroep voor het cultureel erfgoed, is op 13 oktober 2005 aangenomen door het Comité van Ministers tijdens de 941e vergadering van de afgevaardigden van de ministers. Het Verdrag werd op 27 oktober 2005 te Faro opengesteld voor ondertekening door de lidstaten van de Raad van Europa.

II. De tekst van de toelichting, die is geschreven door het comité van deskundigen en naar het Comité van Ministers van de Raad van Europa is gezonden, vormt geen instrument dat een gezaghebbende interpretatie van de tekst van het Verdrag biedt, maar kan wel het inzicht in de context en bepalingen van het Verdrag vergroten.

Voorafgaande opmerking

Het gaat hier om een kaderverdrag. Het bevat beginselen en brede terreinen waarop actie kan worden ondernomen, zoals overeengekomen door de staten die partij zijn. Geen enkele bepaling van dit Verdrag heeft tot gevolg dat uitsluitend door nationale bekrachtiging rechten aan individuen worden overgedragen zonder dat de individuele staten die partij zijn wetgevende maatregelen nemen. De werking van het Verdrag is onderworpen aan de gebruikelijke regels voor internationale verdragen zoals vastgelegd in het Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht (1969).

A. Doelen en oorsprong van het Verdrag

Doelen

Het Verdrag kwam voort uit de wens van het Comité van Ministers om een referentiekader te bieden voor beleid op het gebied van erfgoed, met name in de context van rechten en verantwoordelijkheden op dit gebied en de positieve gevolgen die kunnen voortvloeien uit het gebruik van erfgoed als cultureel kapitaal, met het oog op het schragen van bestaande instrumenten van de Raad van Europa die betrekking hebben op specifiekere aspecten van het cultureel erfgoed. Een solide en alomvattend kader werd noodzakelijk geacht om te waarborgen dat cultureel erfgoed en cultuur in het algemeen de centrale plaats in de visie voor duurzame ontwikkeling innemen die zij verdienen.

* Het Verdrag van Lissabon tot wijziging van het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap traden in werking op 1 december 2009. Als gevolg daarvan dienen verwijzingen naar de Europese Gemeenschap gelezen te worden als de Europese Unie.

Bestaande instrumenten zijn niet toereikend om het groeiende belang te bevestigen dat het cultureel erfgoed heeft voor:

- duurzame ontwikkeling: cultureel erfgoed wordt gezien als een waardevolle hulpbron bij het integreren van de verschillende dimensies van ontwikkeling, zoals de culturele, ecologische, economische, maatschappelijke en politieke dimensies. Cultureel erfgoed als zodanig is waardevol, maar ook vanwege de bijdrage die het kan leveren aan ander beleid;
- globalisering: cultureel erfgoed is een hulpbron bij het beschermen van culturele verscheidenheid en het gevoel dat mensen bij een bepaalde plaats hebben, afgezet tegen de achtergrond van een toenemende standaardisering;
- hernieuwde bewustwording van de dimensie culturele identiteit bij conflicten: cultureel erfgoed is een hulpbron bij het ontwikkelen van een dialoog, democratisch debat en openheid tussen culturen.

Oorsprong

Formeel gezien ligt de oorsprong van dit Verdrag bij het werk van de Raad van Europa op het gebied van "erfgoed, identiteit en diversiteit" dat volgde op de 4e Conferentie van de ministers verantwoordelijk voor cultureel erfgoed (Helsinki, mei 1996), dat weer een reactie was op het vernietigen van cultureel erfgoed tijdens recente conflicten in Europa.

Na de 5e Europese Conferentie van de ministers verantwoordelijk voor cultureel erfgoed (Portoroz, april 2001) gaven de afgevaardigden van de ministers tijdens hun 759e vergadering het toenmalige Cultural Heritage Committee (CC-PAT) de opdracht een concept aanvullend protocol bij het Verdrag van Granada (architectonisch erfgoed, 1985) op te stellen en, indien passend, bij het Verdrag van Valletta (archeologisch erfgoed, 1992) waarin: *"een universeel beginsel voor het beschermen en verbeteren van het representatieve erfgoed van de verschillende vormen van culturele expressie die in de loop van de geschiedenis naar voren zijn gekomen in een bepaald gebied, ongeacht de huidige politieke context"* wordt vervat en wordt voorzien in een *"follow-upmechanisme dat belast wordt met het oplossen van de moeilijkheden die worden ondervonden"*.

Vroegtijdige consultaties leidden echter tot de conclusie dat dergelijke protocollen geen voldoende brede basis zouden kunnen bieden voor het nastreven van deze doelstellingen. Zelfs samen genomen behandelen deze Verdragen niet alle aspecten van het cultureel erfgoed zoals dat nu wordt gedefinieerd, met name de immateriële aspecten ervan.

Deze heroverweging leidde tot de gedachte een nieuw juridisch instrument in het leven te roepen waarin cultureel erfgoed als een geheel wordt behandeld, in de specifieke context van de globalisering en de nieuwe politieke situatie in Europa, maar tegelijkertijd verder kijkend dan Europa naar een wereld waarin de waarden van cultuur en cultureel erfgoed in toenemende mate werden erkend als essentieel in elk facet van het leven.

In januari 2003 keurden de afgevaardigden van de ministers de terms of reference goed voor een comité van deskundigen, onder gezag van de stuurgroep voor het cultureel erfgoed (CDPAT), om te assisteren bij het opstellen van een concept Kaderverdrag inzake cultureel erfgoed als ontwikkelingshulpmiddel, met de volgende doelen:

- overeenkomst bereiken over een bredere en interdisciplinaire benadering van cultureel erfgoed en het concept van een gemeenschappelijk Europees erfgoed door het bevestigen van het beginsel dat eenieder recht heeft op toegang tot het cultureel erfgoed van zijn of haar keuze, waarbij de rechten en vrijheden van anderen worden geëerbiedigd;

- vaststellen van het beginsel van een eerlijke behandeling van erfgoed dat de diverse culturele tradities vertegenwoordigt die naast elkaar op het Europese grondgebied voorkomen;
- de staten die partij zijn ertoe aanzetten erfgoedbeleid en onderwijsinitiatieven te introduceren om een dialoog tussen culturen en geloofsrichtingen en wederzijds begrip van de verschillen te bevorderen, met het oog op het voorkomen van conflicten;
- opzetten van een pan-Europese context voor samenwerking bij het gezamenlijk voorbereiden van de criteria voor duurzame ontwikkeling in het gebruik van de kennis en vaardigheden als hulpmiddel voor ontwikkeling;
- staten ertoe aanzetten een managementbenadering te hanteren die gebaseerd is op deelname van alle maatschappelijke spelers;
- opstellen van voorstellen voor de follow-up van het toekomstige verdrag.

De tekst van het Verdrag werd opgesteld tijdens bijeenkomsten van het comité van deskundigen (Select Committee of Experts) die in 2003 en 2004 in Straatsburg werden georganiseerd, waarbij rekening werd gehouden met de inbreng van andere gerelateerde comités. De tekst is definitief vastgesteld door een werkgroep van CDPAT, rekening houdend met suggesties gedaan tijdens haar plenaire vergadering in oktober 2004. Het bureau in uitgebreide samenstelling van CDPAT heeft vervolgens kleine wijzigingen aangebracht.

B. Specificiteit en tijdigheid van een instrument van de Raad van Europa

De gehanteerde benadering sluit aan op de specificiteit van de Raad van Europa, maar is tegelijkertijd ook innovatief.

1. In overeenstemming met het concept van het “gemeenschappelijk erfgoed van Europa”, dat in wezen is opgebouwd door gedeelde ervaring en verbintenis op het vlak van mensenrechten en democratische beginselen, wordt erfgoed in het Verdrag behandeld als een voorwerp van individuele rechten die het een betekenis geven. Door te verwijzen naar hun verankering in mensenrechten en vrijheden wordt de onzekerheid van veranderende definities van erfgoed vermeden (artikel 4 volgt exact de logica van de uitleg van het Europees Verdrag inzake de Rechten van de Mens). In het huidige Verdrag wordt erfgoed behandeld als “bron” (preambule, eerste paragraaf) en als “hulpbron” voor het uitoefenen van vrijheden (preambule, derde paragraaf, en artikel 2).

2. In de tekst wordt ook ingegaan op het recht op cultureel erfgoed (artikel 4); het wordt uitgedrukt als een dimensie van het recht op deelname aan het culturele leven van de gemeenschap (artikel 1) en het recht op onderwijs (preambule, vierde paragraaf, waarin verwezen wordt naar artikel 27 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en de artikelen 13 en 15 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten). Alle referenties naar culturen en delen van het erfgoed als concrete entiteiten worden daarmee vermeden.

3. In de tekst wordt het idee van een “gemeenschappelijk erfgoed van Europa” (artikel 3) uitgewerkt waarin er een wisselwerking ontstaat tussen het cultureel erfgoed dat door Europeanen wordt gedeeld en overeengekomen democratische, politieke en sociale idealen van Europa om het idee van een gezamenlijke Europese verantwoordelijkheid ten opzichte van cultureel erfgoed te genereren. Dit strookt met het onderscheidende karakter van het Europees erfgoed dat voortvloeit uit de diepte en rijke historische gelaagdheid ervan, de diversiteit van de regio's en gedeelde cultuurfenomenen, de producten die zijn voortgekomen uit de interactie tussen diverse culturen in de loop der eeuwen.

4. Aldus omschreven is het Europees cultureel erfgoed een primaire hulpbron voor democratische betrokkenheid bij het steunen van culturele verscheidenheid en duurzame ontwikkeling; evenzo is het een bron van welvaart en van eenheid voor de diverse gemeenschappen die in Europa aanwezig zijn. Het cultureel erfgoed van Europa wordt in het Verdrag behandeld als het "cultureel kapitaal" waaruit, dankzij menselijke vindingrijkheid en inspanningen, de rijke en verscheiden culturen van het moderne Europa zijn ontstaan. De instandhouding van dit cultureel kapitaal is essentieel, niet alleen vanwege de intrinsieke waarde ervan maar ook omdat het kan dienen als bron voor toekomstige - culturele, sociale en economische - ontwikkelingen.

5. Het Verdrag is in lijn met nieuwe trends die het toenemende belang onderstrepen van culturele waarden in de omgeving, territoriale identiteit, het karakter van landschappen en de milieudimensies van cultureel erfgoed. Deze specificiteit maakt het Verdrag duidelijk anders dan eerdere internationale instrumenten van de Raad van Europa en van die van de UNESCO. Het biedt de basis voor het concept van een "culturele omgeving".

6. Het idee van het gemeenschappelijk erfgoed van Europa biedt ruimte voor het aansnijden van het begrip "erfgoedgemeenschap"; er kan immers geen cultureel leven zijn zonder een gemeenschap (artikel 27 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens). Een erfgoedgemeenschap wordt hier omschreven als een variabele geometrie (artikel 2b), waarmee verwijzingen naar etniciteit of andere starre gemeenschappen worden vermeden. "Erfgoedgemeenschappen" vormen in dit verband dus een heel ander concept dan "de erfgoedgemeenschap", een begrip dat soms wordt gebruikt voor alle beroepsbeoefenaars die betrokken zijn bij activiteiten die verband houden met erfgoed. Dit Verdrag richt zich op de voordelen van het ontwikkelen van een samenwerking tussen de diverse erfgoedgemeenschappen die in Europa bestaan.

7. Het is een gebied waarbij, meer dan op andere vlakken, internationale en transnationale samenwerking vereist is om de gemeenschap van volkeren die vertegenwoordigd is in de Raad van Europa samen te brengen.

Het Verdrag wijkt derhalve af van het werk van de UNESCO wat betreft:

- culturele diversiteit: het veld is uitgebreid door de Universele Verklaring betreffende culturele diversiteit van UNESCO (2001). Het huidige Verdrag, waarin de belangrijke synergie tussen cultureel erfgoed en culturele verscheidenheid wordt erkend, concentreert zich hoofdzakelijk op de vraag hoe cultureel erfgoed duurzaam kan worden gebruikt om economische en sociale omstandigheden te scheppen die de overlevingskansen van diverse gemeenschappen bevorderen. De instandhouding van culturele verscheidenheid in de context van globalisering is het voorwerp van internationale inspanningen;

- materiële onderdelen van het erfgoed: bij het werk van UNESCO op mondiaal niveau blijft de sectorale benadering voorop staan, waarbij lijsten worden samengesteld van belangrijke goederen die als werelderfgoed worden beschouwd, terwijl in dit Verdrag de vormen van cultureel erfgoed als samenhangend geheel worden behandeld;

- immateriële aspecten van cultureel erfgoed, waarbij het huidige Verdrag zich hoofdzakelijk concentreert op toegeschreven waarden en niet zozeer op de materiële en immateriële elementen die samen erfgoederen vormen. Deze benadering wijkt dus af van die in het Verdrag inzake de bescherming van het immaterieel cultureel erfgoed van UNESCO (2003).

Het gaat hier om een Verdrag waarin, zonder het buitengewone buiten te sluiten, met name het alledaags erfgoed van alle volkeren wordt omarmd.

C. De aard van het Verdrag

Een kaderverdrag werd geacht het meest geschikte instrument te zijn om een beleidskader voor een nieuw tijdperk te ontwikkelen.

In kaderverdragen worden brede doelstellingen geformuleerd en gebieden waarop actie ondernomen kan worden geïdentificeerd en er worden richtingen geschetst die de partijen overeenkomen in te slaan. Dit soort instrumenten kunnen generieke activiteiten benoemen, maar in tegenstelling tot gewone verdragen scheppen ze geen verplichtingen om specifieke actie te ondernemen. Er zijn doorgaans verschillende manieren om de doelstellingen te verwezenlijken en het staat de partijen vrij de route te kiezen die het beste past bij hun nationale tradities op het gebied van recht, beleid en praktijk. Hierbij wordt altijd rekening gehouden met de noodzaak te waarborgen dat hun eigen benadering aansluit op die van aangrenzende staten of andere partijen.

In een kaderverdrag worden de richting en de bestemmingen van een ambitieuze Europese reis vastgelegd, maar het is geen gedetailleerde routekaart of gedetailleerd tijdschema. Het Verdrag biedt een nieuwe manier om naar het Europees cultureel erfgoed te kijken. Terwijl bij eerdere instrumenten de focus lag op de noodzaak dit erfgoed te bewaren en op *hoe* het beschermd moet worden, worden er in dit instrument tal van manieren geïdentificeerd waarop het cultureel erfgoed kan worden gebruikt; de focus ligt op *waarom* er waarde aan moet worden toegekend.

D. Gedetailleerd commentaar op de tekst van de preambule van het Verdrag

In de preambule worden de thema's en context van het Verdrag kort geschetst.

Door te verwijzen naar de ideeën en beginselen die ten grondslag liggen aan de Raad van Europa, wordt in het Verdrag onder woorden gebracht in hoeverre cultureel erfgoed in potentie kan bijdragen aan de bredere doelstellingen van de Raad van Europa.

In de tweede alinea wordt vermeld dat het noodzakelijk is te kijken naar de menselijke waarden en functies van cultureel erfgoed, en ook naar de noodzaak om cultureel erfgoed te omschrijven, in reactie op belangrijke maatschappelijke veranderingen.

De derde alinea benadrukt de waarde van cultureel erfgoed als een factor bij duurzame ontwikkeling en herinnert eraan dat eerbied voor diversiteit en identiteit inherent is aan het concept duurzaamheid.

In de vierde alinea wordt een belangrijk idee geïntroduceerd: rechten op cultureel erfgoed. Het afgeleide en de gevolgen van dit recht vormen grotendeels de basis voor de innovatieve inhoud van dit Verdrag.

In de vijfde alinea wordt verduidelijkt dat cultureel erfgoed, gezien als een algemeen belang, de grootst mogelijke democratische participatie rechtvaardigt en het uitoefenen van cultureel burgerschap.

In de zesde alinea wordt het belang van onderwijs benadrukt, waarin cultureel erfgoed ingezet kan worden in het belang van vrede via de dialoog tussen personen en culturen, waarbij wederzijds begrip en het voorkomen van conflicten worden bevorderd.

In de voorlaatste alinea worden uitsluitend de instrumenten genoemd die nauw verbonden zijn met het onderwerp van dit Verdrag. Maar naarmate de doelen van dit Verdrag, d.w.z. het verbreden en intensiveren van de rol van cultureel erfgoed in alle aspecten van het leven, in toenemende mate worden verwezenlijkt, zullen veel meer instrumenten op diverse terreinen steeds relevanter worden. Dit Verdrag vormt geen vervanging van

eerdere instrumenten, maar biedt een bredere maatschappelijke context voor de bepalingen daarvan.

In de laatste alinea wordt de noodzaak van gezamenlijke actie onderstreept om de doelen van het Verdrag in heel Europa te verwezenlijken. Er zullen follow-up mechanismen voor monitoring worden ingesteld om te waarborgen dat de toepassing van de bepalingen van dit Verdrag zorgt voor een link tussen mensenrechten en erfgoed in de Europese samenleving.

Deel I - Doelen, begripsomschrijvingen en beginselen

Artikel 1 - Doelen van het Verdrag

In artikel 1 worden de doelen van het Verdrag samengevat vanuit drie invalshoeken:

- a. het bestaan van rechten die betrekking hebben op cultureel erfgoed, voortvloeiend als onvermijdelijke consequentie van het internationaal aanvaarde recht om deel te nemen aan het culturele leven,
- b. het feit dat een recht op cultureel erfgoed onontkoombare verantwoordelijkheden jegens dat erfgoed schept,
- c. het feit dat het uiteindelijke doel van het behoud van cultureel erfgoed en het duurzame gebruik daarvan de ontwikkeling van een meer democratische menselijke samenleving is en de verbetering van de kwaliteit van het leven voor iedereen.

Deze beginselen vormen het fundament onder de rest van het Verdrag.

In het laatste lid (artikel 1.d) wordt het specifieke perspectief van dit Verdrag benadrukt, dat in het achterhoofd moet worden gehouden bij de implementatie ervan.

In bestaande instrumenten die betrekking hebben op cultureel erfgoed worden cultuuroederen, zowel materieel als immaterieel, behandeld als iets dat op zichzelf bewaard moet worden omdat erfgoederen een intrinsieke of wetenschappelijke waarde hebben of omdat ze bijdragen aan culturele diversiteit. In dit Verdrag wordt voortgebouwd op deze positie door het standpunt in te nemen dat de waarde van cultureel erfgoed ook gemeten kan worden aan de hand van de effectiviteit van de bijdrage aan het leven van iedereen in Europa.

De consequentie van dit perspectief is dat inspanningen om het erfgoed te bewaren en te waarderen niet gezien moeten worden als een bijkomstigheid, maar als een wezenlijke actie om goederen te onderhouden en in te zetten die essentieel zijn voor de kwaliteit van het alledaagse leven en de toekomstige vooruitgang. Vanuit filosofisch oogpunt wordt er bij dit Verdrag uitgegaan van een functionele benadering die een aanvulling kan en moet vormen op de esthetische en academische perceptie van cultureel erfgoed, mits het beoogde gebruik strookt met de beginselen van duurzaamheid.

Artikel 2 - Definities

De definitie van "cultureel erfgoed" is de meest veelomvattende die tot op heden in een internationaal instrument is voorgelegd. Er wordt met name aandacht besteed aan de interactieve aard van het cultureel erfgoed, waarbij erkend wordt dat dit door menselijke acties wordt gedefinieerd en geherdefinieerd en dat het niet moet worden gezien als iets statisch of onveranderlijk.

In de omschrijving wordt met name aandacht gevestigd op de omgevingsdimensie, waarbij erkend wordt dat menselijke en natuurlijke invloeden op het landschap niet los

van elkaar kunnen worden gezien en dat de context van de culturele omgeving een erfenis is uit het verleden. Deze opvatting gaat dus verder dan het concept “historische omgeving” waarin doorgaans alleen de materiële aspecten van de omgeving aandacht krijgen.

Belangrijk te vermelden is de verwijzing naar eigendom: het feit dat een item beschouwd wordt als het cultureel erfgoed van een of meer gemeenschappen of belangengroepen betekent niet dat privé-eigendom wordt uitgesloten. Het kan echter gerechtvaardigd zijn in het publieke belang grenzen te stellen aan het uitoefenen van private rechten, in verhouding tot de waarde die aan bepaalde items wordt verbonden. (zie de artikelen 4c en 5a)

Het concept van een erfgoedgemeenschap wordt behandeld als zichzelf omschrijvend: door aan bepaalde aspecten van het cultureel erfgoed waarde te hechten en deze te willen doorgeven, door interactie met anderen, wordt een individu onderdeel van een gemeenschap. Een erfgoedgemeenschap wordt aldus omschreven als een variabele geometrie zonder te verwijzen naar etniciteit of andere starre gemeenschappen. Een dergelijke gemeenschap kan een geografisch fundament hebben dat verband houdt met een taal of religie, of zelfs met gedeelde humanistische waarden of historische banden uit het verleden. Maar een gemeenschap kan net zo goed ontstaan uit een ander soort gemeenschappelijk belang. Belangstelling voor bijvoorbeeld archeologie kan een “archeologische gemeenschap” doen ontstaan met leden die alleen met elkaar verbonden zijn door het cultureel erfgoed waarop hun activiteiten gericht zijn.

De omschrijving vereist geen actie. Iemand kan lid worden van een erfgoedgemeenschap door eenvoudigweg waarde te hechten aan een bepaald cultureel erfgoed of dit te willen doorgeven. Een persoon kan niet bij machte zijn actie te ondernemen of fysiek in contact te komen met het betreffende cultureel erfgoed, maar daarmee wordt het recht van een individu om zich met die gemeenschap te identificeren niet in twijfel getrokken.

Artikel 3 - Het gemeenschappelijke erfgoed van Europa

Het doel van het Verdrag om het cultureel erfgoed van Europa te bezien in zijn bredere sociale context wordt tot uitdrukking gebracht door de introductie van het idee van “gemeenschappelijk erfgoed van Europa”, bestaande uit twee onscheidbare elementen:

- het *cultureel* erfgoed, dat een hulpbron en een bron voor het collectieve geheugen voor mensen in Europa vertegenwoordigt, en;
- het gedeelde *intellectuele* erfgoed van een overeengekomen set van sociale waarden, geworteld in de geschiedenis, die het “Europese ideaal” vormen in de zin van hoe een maatschappij zou moeten functioneren.

De elkaar wederzijds ondersteunende interactie tussen deze twee elementen vormt een rode draad van het Verdrag, en werkt de belangrijke beginselen uit van de Verklaring inzake interculturele dialoog en conflictpreventie (verklaring van Opatija) met betrekking tot respect voor en eerlijke behandeling van de “culturele identiteiten en praktijken en de uitdrukking van de overeenkomstige erfgoedvormen, mits deze in overeenstemming zijn met de beginselen die door de Raad van Europa worden uitgedragen”.

Cultureel erfgoed doet denken aan de vaak roerige Europese geschiedenis waarin lessen geleerd zijn die hebben geleid tot de huidige consensus over waarden in de maatschappij. Deze waarden leiden op hun beurt tot overeenstemming over het bestaan van een gedeelde verantwoordelijkheid voor de elementen van het cultureel erfgoed. Dit Europees perspectief treedt met name op de voorgrond met betrekking tot cultureel erfgoed dat niet netjes binnen de hedendaagse politieke grenzen past.

Artikel 4 - Rechten en verantwoordelijkheden met betrekking tot cultureel erfgoed

Artikel 4 gaat over de rechten en verantwoordelijkheden van individuen met betrekking tot cultureel erfgoed.

- a. Het recht op cultureel erfgoed wordt hier geschetst als het vermogen om betrokken te zijn bij het erfgoed, het te helpen verrijken of eraan toe te voegen en ook om te profiteren van de eraan verbonden activiteiten. Hoewel het niet expliciet in het Verdrag vermeld staat, houdt het recht om deel te nemen ook het recht in om niet deel te nemen. Niet deelnemen moet echter een bewuste keuze zijn en niet worden opgelegd door economische, sociale of politieke omstandigheden.
- b. De verantwoordelijkheid om net zoveel respect te hebben voor het erfgoed van anderen als voor het eigen erfgoed laat zien hoe, via interactie, uit uiteenlopend cultureel erfgoed een gezamenlijk erfgoed kan ontstaan.
- c. Het lid waarin een beperking op de uitoefening van de rechten en overeenkomstige vrijheden wordt goedgekeurd koppelt de interpretatie duidelijk aan de geest en regelingen van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Overwegingen die betrekking hebben op het openbaar belang (zie artikel 5a), bijvoorbeeld om belangrijke elementen van het cultureel erfgoed te beschermen, moeten altijd worden afgewogen tegen de noodzaak individuele eigendomsrechten te beschermen.

Artikel 5 - Wetgeving en beleid inzake cultureel erfgoed

Artikel 5 heeft betrekking op de politieke verbintenissen die nodig zijn om de uitoefening van het recht op erfgoed toe te staan en te waarborgen. Er zit logica in de volgorde van de leden, beginnend met de erkenning dat het publiek belang inherent is aan elementen van het cultureel erfgoed. Daarna volgen de processen van identificatie en begrip, waarna uitgekomen wordt bij een beleid voor integratie van respect voor cultureel erfgoed in alle dimensies van ontwikkeling, waaraan iedereen deelneemt.

- a. Het is belangrijk om grenzen te stellen aan het publieke belang, daarbij erkennend dat het kan indruisen tegen particuliere belangen. Het beginsel van proportionaliteit moet worden toegepast omdat immers niet alles kan worden beschermd. Het is de verantwoordelijkheid van de partijen om de criteria van het publieke belang te definiëren en deze te vertalen naar zowel de omvang als de mate van de beschermende maatregelen die zij nodig achten.
- b. In dit lid wordt het complexe idee van “valorisatie”¹ ontwikkeld, het integreren van een keten van acties in het publieke belang: identificatie, bestudering, interpretatie, bescherming, behoud en presentatie. Het idee van “valorisatie” is, net zoals cultureel erfgoed zelf, multidimensionaal: het behelst “waarde verlenen aan” de ethische, culturele, ecologische, economische, sociale en politieke dimensies van een erfgoed. Als hulpbron voor persoonlijke en collectieve ontwikkeling is cultureel erfgoed een goed dat behouden moet blijven; de valorisatie ervan kan aldus beschouwd worden als een factor van ontwikkeling.
- c. Zoals benadrukt in artikel 6c worden er door een kaderverdrag geen direct van toepassing zijnde verplichtingen opgelegd maar worden de partijen uitgenodigd adequate maatregelen te treffen indien bestaande regelingen niet toereikend zijn.
- d. Erkend wordt dat deelname aan activiteiten die betrekking hebben op cultureel erfgoed gedijt in een sfeer van economisch welzijn en vertrouwen. Deelname zou zelfs als indicator voor de gezondheid van de samenleving kunnen dienen.

¹ Er dient nog een opmerking gemaakt te worden over het verschil in correspondentie tussen de Engelse en Franse versie van de tekst. In de artikelen 5 en 10 wordt “valoriser” in het Frans gebruikt. In het Engels heeft “valorise” een veel nauwere betekenis, dus “valoriser” is vertaald met “accord value” (artikel 5) en “make full use of” (artikel 10).

e. Hoewel dit Verdrag niet in eerste instantie over bescherming gaat, wordt erkend dat bescherming van cultureel erfgoed essentieel is wil het de vele rollen kunnen vervullen die ervan verwacht worden.

f. Bij het komen tot besluiten over hoe om te gaan met cultureel erfgoed, moeten de partijen de elementen van al het cultureel erfgoed dat onder hun rechtsmacht valt gelijk behandelen, zonder willekeurig onderscheid. Er kan bijvoorbeeld een situatie ontstaan waarbij een staat, vanwege historische of andere redenen, de controle heeft over cultuuroederen die door gemeenschappen buiten zijn grenzen of andere staten van belang worden geacht. Er wordt dan verwacht dat de staat dergelijk erfgoed met evenveel zorg behandelt als erfgoed dat van nationaal belang wordt geacht door de "gastheerstaat" zelf. In het Verdrag worden geen mechanismen voorgeschreven maar er kan redelijkerwijs worden verwacht dat bilaterale of multilaterale gesprekken tussen de direct betrokken staten de meest voor de hand liggende aanpak zou zijn.

g. Tot slot moeten de verschillende dimensies in de beleidsmaatregelen worden opgenomen zodat erfgoed gebruikt kan worden als factor bij geïntegreerde ontwikkeling.

Artikel 6 - Gevolgen van het Verdrag

Artikel 6 is het laatste waarin de grondbeginselen aan bod komen.

a. De bepalingen van dit instrument moeten uitgelegd worden in overeenstemming met mensenrechten en fundamentele vrijheden. De Universele Verklaring van de Verenigde Naties wordt geciteerd vóór het Europees Verdrag gezien het feit dat in dit kaderverdrag met name artikel 27 van de Verklaring wordt uitgewerkt, waarvan er geen volledig overeenkomstig artikel bestaat in het Europees Verdrag noch het Sociaal Handvest.

b. De tweede regel van interpretatie is de "geen nadeel"-regel. Geen enkele bepaling van dit Verdrag kan een bepaling van een ander nationaal of internationaal instrument beperken of er afbreuk aan doen wanneer a. de bepalingen beide betrekking hebben op hetzelfde specifieke aspect van cultureel erfgoed en b. de bepaling in het andere instrument gunstiger is voor het cultureel erfgoed dan de bepaling in dit Verdrag. In geval van twijfel over wat "gunstiger" is, moet de keuze gebaseerd zijn op de vraag wat naar verwachting de doelstellingen van dit Verdrag meer zal bevorderen. Dankzij deze regel kan een partij wetten behouden, of maken, die verder gaan dan dit Verdrag of er kan er in de toekomst zo nodig een nieuw instrument in het leven worden geroepen met gedetailleerder en krachtiger bepalingen over een aspect dat in dit Verdrag slechts kort wordt aangestipt.

c. Het werd raadzaam geacht om, teneinde geen enkel misverstand te laten ontstaan, te benadrukken dat dit Verdrag geen enkel afdwingbaar recht creëert met betrekking tot de erin behandelde onderwerpen. Dergelijke rechten kunnen uitsluitend worden gecreëerd door middel van wettelijke maatregelen op nationaal niveau.

Deel II - Bijdrage van cultureel erfgoed aan de samenleving en de menselijke ontwikkeling

In de artikelen van Deel II worden achtereenvolgens de verschillende dimensies van ontwikkeling behandeld die beïnvloed worden door de noodzaak rekening te houden met het recht op cultureel erfgoed.

Artikel 7 - Cultureel erfgoed en dialoog

Artikel 7 heeft betrekking op dialoog en verhoudingen tussen individuen en gemeenschappen. Er worden vier verantwoordelijkheden geschetst die bedoeld zijn om te waarborgen dat cultureel erfgoed een positieve rol speelt bij het bevorderen van wederzijds begrip en tolerantie tussen de vele gemeenschappen in Europa.

a. Valorisatie van cultureel erfgoed door interculturele dialoog vereist voortdurend onderzoek en debat, met name om rekening te houden met geschilpunten die ontstaan bij de interpretatie, bijvoorbeeld wanneer een oude site door meerdere religies als heilig wordt beschouwd. De geschiedenis van Europa wordt getekend door conflicten die zijn ontstaan of verergerd door een vertekend beeld van de waarden, overtuigingen en praktijken van verschillende gemeenschappen.

b. Uiteenlopende meningen zijn waardevol voor het democratische debat en met verzoening wordt beoogd op billijke wijze rekening te houden met alle vertegenwoordigde kennis en gezichtspunten. In het proces van verzoening moet een rol zijn weggelegd voor alle geïnteresseerde actoren en moet gebruikgemaakt worden van uiteenlopende specialistische kennis, met inbegrip op internationaal niveau indien nodig.

c. Conflicten ontstaan vaak door een verkeerd begrip door de ene zijde van de waarden die door de andere zijde worden toegekend aan hun erfgoed. Daarom worden de partijen door dit artikel ertoe aangezet kennis te ontwikkelen over het cultureel erfgoed van alle culturele gemeenschappen en daarvoor in te zetten.

d. Het ontwikkelen van begrip voor cultureel erfgoed is pas mogelijk als er beleid is om de integratie ervan in onderwijs en opleiding te waarborgen.

Artikel 8 - Milieu, erfgoed en kwaliteit van leven

In artikel 8 worden de erfgoedaspecten van de omgeving behandeld als een noodzakelijke hulpbron voor territoriale cohesie en kwaliteit van leven.

a. Voor territoriale cohesie is blijvende en onderling afgestemde actie nodig om verschillende dimensies te integreren, waaronder de ecologische, culturele, economisch en sociale: valorisatie van cultureel erfgoed is een verbindende factor, voor zover de verschillende aspecten van valorisatie (zie artikel 5 hierboven) de verschillende onderlinge relaties tussen cultureel erfgoed en gebied samenbrengen in een enkele ontwikkelingsstrategie.

b. De in de voorgaande alinea omschreven samenhang kan op restrictieve en monoculturele wijze worden geïnterpreteerd. Aan de andere kant is het van belang grondgebieden te beschouwen als plaatsen waar culturen elkaar ontmoeten, zowel in geografische als historische zin.

c. Het grondgebied is bovendien en bovenal een ontmoetingsplaats voor alle maatschappelijke actoren. De noodzaak om collectieve verantwoordelijkheid uit te oefenen maakt het mogelijk individuen met elkaar in contact te brengen over de volle reikwijdte van hun kennis, ervaringen, belangen en posities in de maatschappij. In dit lid wordt, net zoals in het voorgaande lid, aan cultureel erfgoed de waarde van inclusiviteitsfactor toegekend.

d. Continuïteit moet gewaarborgd blijven, niet door de systematische reproductie van dezelfde voorwerpen en gebruiken, maar door een proces waarin naar kwaliteit wordt gestreefd, is het niet door het koppelen van hedendaagse creativiteit aan bestaand erfgoed, dan toch door de waarborgen dat er geen schadelijke dichotomie bestaat tussen beide en dat bijvoorbeeld de hedendaagse architectuur de waarden respecteert van zijn context en de culturele omgeving. Het belangrijkste concept hier is dat de creaties van vandaag samen met de omgeving waarin zij worden ingepast, het cultureel erfgoed van morgen vormen.

Artikel 9 - Duurzaam gebruik van het cultureel erfgoed

In artikel 9 worden de bovengenoemde dimensies geïntegreerd in het duurzaam beheer van het cultureel erfgoed zelf.

a. Integriteit zoals hier aangehaald kan niet worden teruggebracht tot een statisch perspectief. Het behelst het interpreteren en eerbiedigen van en waar mogelijk toevoegen van gewicht aan de complexe en multidimensionale waarden die de identiteit en authenticiteit van het erfgoed vormen, inclusief waarden die bestreden worden.

b. Valorisatie is een complex proces dat voortdurend onderzoek, debat, informatievoorziening en training moet omvatten.

c/d. Kennis en vaardigheden vormen een traditie, de vrucht van een diepgaand begrip van traditionele materialen, van de omgeving en van menselijke behoeften. De banden tussen dergelijke kennis, technieken en praktijken moeten in stand worden gehouden en zover mogelijk worden ontwikkeld.

e. De staat heeft een belangrijke taak - zowel door middel van training als in de rol van koper van goederen en diensten - bij het vaststellen van methodologieën en bij de kwaliteitscontrole. De verantwoordelijkheid voor kwalificatiesystemen en beroepsaccreditaties kan weliswaar op de schouders rusten van agentschappen zoals beroepsverenigingen of private instanties, het is de rol van de staat om te waarborgen dat kwaliteitscontroles bijdragen aan het verwezenlijken van de doelstellingen van dit Verdrag.

Artikel 10 - Cultureel erfgoed en economische activiteit

In artikel 10 wordt de continuïteit vastgesteld tussen de diverse dimensies van cultureel erfgoed en de economische aspecten ervan, corresponderend met de multi-dimensionaliteit van het concept "waarde".

a. De eerste verbintenis correspondeert met het recht op informatie: een grondig begrip van het gehele cultureel erfgoed van een regio door alle actoren die betrokken zijn bij de ontwikkeling ervan, is noodzakelijk voor duurzame economische activiteit. Alleen dan kan volledig rekening gehouden worden met het volledige scala aan diverse hulpbronnen en kan de grootst mogelijke deelname worden verzekerd.

b. Het volledig gebruikmaken van het cultureel erfgoed is essentieel bij het aantrekkelijk maken van een regio (de verbondenheid van de inwoners met hun land en het vermogen om toeristen en nieuwe ondernemingen aan te trekken). Maar economisch gebruik mag de erfgoederen zelf niet in gevaar brengen.

c. Het cultureel erfgoed bezit, per definitie, een waarde die verder gaat dan het nut ervan op een gegeven moment voor een gegeven doel. Het verdient behouden te blijven en de waarde ervan zou bredere erkenning moeten te krijgen, waarbij de rechten van de diverse gemeenschappen en met name van toekomstige generaties worden geëerbiedigd.

Deel III - Gedeelde verantwoordelijkheid voor cultureel erfgoed en participatie van het publiek

In de artikelen 11 tot en met 14 wordt de noodzaak geschetst om alle leden van de maatschappij te betrekken bij de grondgedachte van democratisch bestuur bij alle kwesties die verband houden met het cultureel erfgoed. Hierbij worden de regeringen van de partijen en van hun regio's gezien als de leiders van een partnerschapsproces.

Artikel 11 - Organisatie van publieke verantwoordelijkheden voor cultureel erfgoed

In artikel 11 wordt de geest omschreven waarin de partijen hun verantwoordelijkheid zullen uitoefenen als de initiatiefnemers van nationale bepalingen met betrekking tot cultureel erfgoed.

- a. Integratie moet gezien worden als integratie tussen publieke autoriteiten op verschillende niveaus (lokaal, regionaal, nationaal), inclusief grensoverschrijdende samenwerking, maar ook tussen verschillende beleidssectoren en -terreinen.
- b. Men is vaak van goede wil, maar er zijn veel praktische obstakels die gezamenlijke actie in de weg staan en aangepakt moeten worden. Het kan daarbij met name gaan om juridische beperkingen ten aanzien van bepaalde typen partnerschappen, belastingbepalingen die niet aansluiten of het gebrek aan wederzijdse erkenning van beroepskwalificaties. Logischerwijs moet een partij als eerste stap een systematische evaluatie uitvoeren van de stand van zaken.
- c. Publieke autoriteiten hoeven niet alle verantwoordelijkheden voor cultureel erfgoed namens het publiek op zich te nemen, maar zij moeten zichzelf beschouwen als leiders in een partnerschap.
- d. De derde Verklaring van Portoroz (2001) vestigde de aandacht op het feit dat er in Europa een groot potentieel is wat betreft bereidwilligheid en vrijwilligerswerk. Dit potentieel moet aangeboord worden waarbij tegelijkertijd voorkomen moet worden dat verantwoordelijkheden die volledig bij de staat liggen worden overgedragen.
- e. Niet-gouvernementele organisaties (ngo's) die de bescherming van het cultureel erfgoed bevorderen (en voldoen aan de vereisten die de nationale wetgeving mogelijk stelt) kunnen op effectieve wijze waarborgen dat de belangen van het cultureel erfgoed behartigd worden in bestuursrechtelijke of gerechtelijke procedures. Om dit mogelijk te maken moeten zij het recht op deelname hebben (het juridische concept "*locus standi*"). Artikel 2, vijfde lid, en 9, tweede lid, van het Verdrag van Aarhus - het Verdrag betreffende toegang tot informatie, inspraak in besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieuaangelegenheden (1998) - geven ngo's hetzelfde recht wanneer het milieuzaken betreft.

Artikel 12 - Toegang tot cultureel erfgoed en democratische participatie

Artikel 12 heeft betrekking op wat de partijen nodig hebben om openbare en democratische toegang tot cultureel erfgoed aan te moedigen.

- a. In dit lid wordt de waarde belicht van publieke betrokkenheid bij het proces van het evalueren van cultureel erfgoed en van een open discussie bij het vaststellen van nationale prioriteiten voor het cultureel erfgoed en het duurzame gebruik ervan.
- b. Het herinnert eraan dat alle standpunten moeten worden verzameld en beoordeeld alvorens besluiten worden genomen. Partijen hoeven niet te voldoen aan alle wensen, maar ze moeten ze wel serieus bekijken bij het vaststellen van prioriteiten en het nemen van besluiten.

c. Ook hier kunnen vrijwilligersorganisaties een zeer nuttige rol spelen, bijvoorbeeld door het bieden van alternatieve gezichtspunten die gemarginaliseerde groepen wellicht als minder autoritair beschouwen dan de officiële standpunten.

d. Om ervoor te zorgen dat iedereen gehoord kan worden kan het nodig zijn om sommige groepen aan te moedigen na te denken over hun eigen gezichtspunten en deze te ontwikkelen. Dit kan bijzondere inspanningen vereisen om te waarborgen dat bepaalde groeperingen, die zich anders uitgesloten zouden kunnen voelen van het cultureel erfgoed, de mogelijkheid krijgen om deel te nemen aan het democratisch proces.

Artikel 13 - Cultureel erfgoed en kennis

In artikel 13 wordt het raakvlak tussen cultureel erfgoed en de onderwijs- en opleidingssector behandeld. Met opzet wordt geen uitputtende lijst gegeven van relevante gebieden van opleiding en onderzoek. De noodzaak om cultureel erfgoed aan bod te laten komen in de studierichtingen kunst, architectuur, archeologie, civiele techniek, milieu, sociologie en politieke wetenschappen, ruimtelijke ordening en economie, toerisme en vrije tijd is niet meer dan logisch, maar het zou nog veel beter zijn om de component cultureel erfgoed op te nemen in lessen waar dat minder voor de hand ligt. Bij het talenonderwijs bijvoorbeeld, maar ook bij juridische opleidingen, zouden erfgoedscenario's kunnen worden gebruikt. Het belangrijkste is wellicht de noodzaak om verbanden te ontwikkelen tussen cursussen binnen verschillende studies en een gecompartmenteerde benadering te vermijden.

Artikel 14 - Cultureel erfgoed en de informatiemaatschappij

In artikel 14 wordt besproken hoe de snelle ontwikkeling van digitale technologieën aansluit op de twee doelstellingen van het Verdrag: toegang (waaronder democratische betrokkenheid) en economische vooruitgang. De voorkeur wordt gegeven aan benaderingen die de Europese dimensie zouden kunnen versterken.

a. Punt van zorg is dat digitale technologie de neiging heeft zich alleen in enkele belangrijke talen te ontwikkelen. Zelfs al zijn meertalige besturingssystemen soms niet haalbaar, dan zou op zijn minst prioriteit moeten worden gegeven aan uitgebreide thesaurussen en andere manieren om te waarborgen dat de pragmatische voordelen van standaardisering de rijke menselijke diversiteit niet in gevaar brengen.

b. Er wordt in heel Europa grote vooruitgang geboekt bij het inzetten van digitale technologie ten behoeve van cultureel erfgoed, met name wanneer het gaat om snellere toegang ertoe. Om geen kostbare middelen te verspillen is het belangrijk ervaringen te delen en gezamenlijke werkwijzen te ontwikkelen zodat voorkomen wordt dat dezelfde praktische problemen steeds weer opnieuw moeten worden opgelost.

c. Een digitale werkwijze heeft veel educatief potentieel, maar dit wordt in zekere zin belemmerd door de noodzaak een juist evenwicht te vinden tussen de behoefte aan een zo breed mogelijke vrije toegang en de noodzaak van een eerlijke vergoeding van degenen die digitale materialen ontwikkelen of bezitten. Dit is een algemeen probleem dat niet beperkt is tot het terrein van cultureel erfgoed en zal naar verwachting op internationaal niveau worden aangepakt aangezien de handel in informatie nog sneller groeit.

d. Veel culturele activiteiten vinden al in een digitale omgeving plaats, waarbij materiaal gecreëerd wordt dat een aanvulling vormt op cultureel erfgoed. In aanvulling op dit oorspronkelijke digitale materiaal worden van veel fysieke erfgoedstukken digitale kopieën gemaakt. Wel moet ervoor worden gewaakt dat de primaire bron - het "origineel" - niet uit het oog wordt verloren bij deze enthousiaste stappen in de virtuele wereld. Deze noodzaak geldt evenzeer voor oorspronkelijk digitaal materiaal als voor reeds bestaand materiaal: nu al zorgen nieuwe technologieën ervoor dat ouder materiaal alleen nog via een kostbare vertaalslag toegankelijk blijft.

Deel IV - Monitoring en samenwerking

In dit deel wordt uiteengezet hoe de partijen geacht worden samen te werken aan de doelstellingen van dit Verdrag, waarbij de nadruk met name wordt gelegd op het monitoren van vooruitgang als de bron van prioriteiten voor gezamenlijke actie.

Artikel 15 - Verbintenissen van de partijen

Artikel 16 - Monitoringmechanisme

In de artikelen 15 en 16 worden respectievelijk de verantwoordelijkheden van de partijen en van de Raad van Europa geschetst bij het ontwikkelen, onderhouden en gebruiken van een monitoringsysteem dat een richtsnoer kan zijn bij toekomstige acties.

De doelstellingen van het Kaderverdrag die vanwege de aard ervan ruim zijn gedefinieerd, zijn moeilijker te monitoren dan nauwer geformuleerde en specifiekere verdragen. Te verwachten valt dat kwalitatieve monitoring gebaseerd op overeengekomen indicatoren nuttiger zal zijn en dat het eenvoudigweg in de landen verzamelen cijfers over het aantal beschermde cultuurgoederen minder van belang is.

Vroegtijdige overeenstemming over specifieke monitoringsmechanismen is van belang en er wordt overwogen uit te gaan van de bestaande systemen (HEREIN (European Heritage Network) en het Compendium of Cultural Policies and Trends, die aangepast zouden worden om te voldoen aan de behoefte de verdragen van de Raad van Europa beter te monitoren. Monitoring moet in eerste instantie beschouwd worden als het fundament onder een dynamisch proces voor het delen en ontwikkelen van goede praktijken en niet als een lastige verplichting.

Om te profiteren van moderne technieken van informatiebeheer en in het streven naar operationele doelmatigheid, wordt er in dit Verdrag een andere aanpak gehanteerd dan in eerdere verdragen. In plaats van partijen te vragen regelmatig verslagen in te dienen worden zij door het Verdrag uitgenodigd input te leveren voor een gedeeld informatiesysteem, dat beheerd zal worden door de Raad van Europa, daarbij geadviseerd door de relevante stuurgroep.

Deze aanpak is bedoeld om partijen in staat te stellen veel flexibeler informatie over hun eigen nationale situatie aan te dragen, uit te breiden of aan te passen, zonder daarvoor uitgebreide formele verslagen te hoeven opstellen. Dat zou ervoor moeten zorgen dat partijen meer genegen zijn de gegevens in het systeem te actualiseren, waardoor de partijen en de Raad van Europa een goed overzicht blijven houden van de implementatie.

Het is op elk moment mogelijk gegevens uit het systeem te halen om samenvattende verslagen op te stellen of een analyse op te stellen over het gehele toepassingsgebied van het Verdrag of specifieke aspecten daarvan. Het zal de basis vormen voor het uitoefenen van een "waarnemingsfunctie" die zich ontwikkelt in antwoord op de behoeften van de partijen.

Artikel 16 voorziet tevens in de mogelijkheid om advies van het monitoringcomité in te winnen over de juridische interpretatie en om een evaluatie van de praktische kanten van de implementatie. Het initiatief voor dergelijke verzoeken zou door de partijen genomen moeten worden.

Artikel 17 - Samenwerking bij follow-upactiviteiten

Zonder follow-up zou monitoring weinig zin hebben en in artikel 17 wordt vereist dat de resultaten van de monitoring en analyse moeten worden gebruikt om een rangorde aan te brengen in gezamenlijke activiteiten die bedoeld zijn om de doelstellingen van het Verdrag te bevorderen. Het koppelen van daaropvolgende activiteiten aan het monitoringsproces is belangrijk omdat zo voorkomen kan worden dat schaarse middelen worden besteed aan activiteiten die op zichzelf genomen interessant zijn, maar die geen hoge prioriteit hebben in het totale plaatje. Inspiratie voor activiteiten kan ook geput worden uit de algemene programma's voor technische samenwerking, gericht op bepaalde geografische gebieden, die door de leden van de Raad van Europa wanneer nodig in onderlinge overeenstemming worden ontwikkeld.

Tot slot zij opgemerkt dat prioriteit wordt gegeven aan activiteiten die de Europese dimensie ondersteunen.

Deel V - Slotbepalingen

De artikelen 18 tot en met 23 zijn de afsluitende bepalingen van het Verdrag, waarin de gebruikelijke procedures bij verdragen aan bod komen: ondertekening, inwerkingtreding, toetreding, territoriale toepassing, opzegging, wijzigingen en kennisgevingen.

Artikel 20 vereist nadere uitleg. Het is gebruikelijk dat partijen de mogelijkheid krijgen aan te duiden op welke delen van het grondgebied onder hun rechtsmacht de bepalingen van een verdrag van toepassing zijn. Deze bepaling is niet bedoeld om partijen toe te staan grote delen van hun grondgebied uit te sluiten. De bepaling is juist bedoeld om rekening te houden met de historische en juridische status van bepaalde grondgebieden onder de rechtsmacht van de staten die partij zijn, die het recht hebben verdragen die van invloed zijn op hun interne aangelegenheden afzonderlijk te aanvaarden of af te wijzen. Elke partij kan tevens op grond van dit artikel de territoriale toepassing van het Verdrag aanpassen.